

received: 2012-02-27
original scientific article

UDK 94:27-726.6(450.365)"16/17"

RAČUNOVODSKA KNJIGA BRATOVŠČINE SV. ROKA IZ LANDARJA: PRISPEVEK K EKONOMSKI ZGODOVINI NADIŠKIH DOLIN V 18. STOLETJU

Ines BEGUŠ

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče,
Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: ines.begus@zrs.upr.si

IZVLEČEK

V prispevku je analizirano računovodstvo bratovščine svetega Roka iz Landarja, vasi iz Nadiških dolin v Beneški Sloveniji, o kateri pričajo viri, ohranjeni za obdobje med letoma 1723 in 1806. Omenjeno območje je med drugim zanimivo tako zaradi institucionalne in sodne avtonomije ter privilegijev, ki so jih že pred priključitvijo Beneški republiki uživali prebivalci dolin, kot tudi zaradi lege v predalpskem območju ob meji s habsburško monarhijo. Na podlagi analiz računovodstva so v prispevku predstavljeni ekonomsko in finančno delovanje bratovščine, socialna in ekonomska stvarnost Nadiških dolin in rezultati poskusa njihove kontekstualizacije v širše furlansko okolje tedanjega časa.

Ključne besede: laične bratovščine, bratovščina svetega Roka iz Landarja, Nadiške doline, ekonomska zgodovina

IL REGISTRO CONTABILE DELLA CONFRATERNITA DI SAN ROCCO DI ANTRO: CONTRIBUTO ALLA STORIA ECONOMICA DELLE VALLI DEL NATISONE NEL '700

SINTESI

L'articolo presenta l'analisi della contabilità della Confraternita di San Rocco di Antro, villaggio delle Valli del Natisone nella Slavia Friulana, della quale sono testimoni le fonti conservate per il periodo dal 1723 al 1806. Il territorio menzionato è tra l'altro interessante sia per la sua autonomia istituzionale e giudiziaria nonché per i privilegi dei quali gli abitanti di queste valli godevano già prima dell'annessione alla Repubblica di Venezia, sia per la sua posizione nell'area prealpina lungo la frontiera con l'Impero Asburgico. Nell'articolo vengono, in base alle analisi della contabilità, presentati l'attività economica e finanziaria della confraternita, la realtà sociale e economica delle Valli del Natisone e i risultati relativi al tentativo di contestualizzarli in un più ampio ambiente friulano del tempo.

Parole chiave: confraternite laiche, Confraternita di San Rocco di Antro, Valli del Natisone, storia economica

UVOD

V pričujočem članku bo analizirano računovodstvo bratovščine svetega Roka iz Landarja, ki je delovala v 18. stoletju na območju Nadiških dolin Landar in Mjerso v Beneški Sloveniji. Prebivalci omenjenih dolin so v času vladanja *Serenissime* (1420–1797) uživali posebno obliko upravne in sodne avtonomije, ki so jo prejeli od patriarha, Beneška država pa jim je podelila tudi nove pravice in privilegije, kot so oprostitev raznih davkov, dajatev in prispevkov, pravica do uporabe orožja idr., v zameno za ohranjanje miru ter varovanje in ukrepanje na meji s habsburškimi deželami.

Omenjeno območje je za zgodovinske raziskave zanimivo tako zaradi institucionalne in sodne avtonomije ter privilegijev, ki so jih uživali prebivalci dolin, kot tudi zaradi lege v predalpskem območju ob meji s Habsburško monarhijo. Manj raziskano je gospodarstvo dolin, za katerega lahko, glede na lego v predalpskem svetu, predvidevamo, da se bistveno ne razlikuje od gospodarstva v sosednji Karniji in dolini Soče ter v ostalih alpskih deželah (Bianco, 1994; Panjek, 2002a). Med razširjene značilnosti ekonomije furlanskih gorskih območij spadajo vloga živinoreje, osrednji pomen kolektivnih zemljišč, med katerimi so bili ključnega pomena gozdovi in njihovo izkoriščanje s strani gorskih skupnosti, ter razmeroma skromen obseg in prispevek poljedelske panoge, saj je zaradi neugodnih pogojev skozi leto občutno primanjkovalo žita. Pridelana količina žit naj bi namreč zadostovala prebivalstvu v povprečju le za tri do štiri mesece, zato so se bili ti primorani oskrbovati z žitom iz dolinskih predelov. Konec 17. stoletja in v 18. stoletju je bila poljedelska pridelava pretežno usmerjena v sajenje koruze, s katero se je prehranjevala večina gorskega prebivalstva, in pšenice, s katero so najpogostejše odplačevali dajatve v naravi (Fornasin, 2000; Morassi, 1997, 165; Panjek, 2004). Kljub pomanjkanju žit je kmetijska proizvodnja še vedno ponujala druge prehranske alternative, kot so živinoreja in izdelki živalskega izvora (Breschi, et al., 2002, 63).

Poleg tega je za furlanski alpski prostor značilno poseganje po dopolnilnih virih dohodka in različnih oblikah neagrarnih dejavnosti, med katerimi so bile najbolj razširjene trgovina, dejavnosti, vezane na sezonsko izseljevanje, in ilegalna prodaja najrazličnejših vrst blaga. Tudi avstrijsko-beneška državna meja je predstavljala pomemben gospodarski vir za obmejno gorsko prebivalstvo. Trgovcem, tihotapcem in drugim družbenim stanovom (kmetje, meščani in plemiči) je nudila znatne priložnosti, da so na tržišče plasirali morebiten presežek pridelka, izdelke kmečkih obrti ali da so prevažali in razdeljevali blago lokalne proizvodnje oziroma daljnega izvora. Na ta način so na obeh straneh beneško-habsburške meje pridobivali manjkajoče blago in denarna sredstva za doseganje ravni preživetja in s tem dopolnjevali domače gospodarstvo (Panjek, 2002a, 215–226; Fornasin, 1998; Bianco, 1994).

Pomen agrarnih in neagrarnih dejavnosti podeželskega prebivalstva gorskih območij vzhodnega dela Beneške republike je raziskan predvsem za karnijske Alpe (Bianco, 1985; 1990; Bianco, Molfetta, 1992; Ferigo, Fornasin, 1997; Fornasin, 1998). Zgodovini krajev hribovitega sveta predalpske Furlanije so se posvetili predvsem furlanski (Tagliaferri, 1969; 1976; Bianco, 2001; 1998; 2008), posredno pa tudi drugi italijanski zgodovinarji, ki so raziskovali pretežno ekonomske vidike, družbeno in politično ureditev, demografski

sistem in v zadnjih desetletjih tudi izkoriščanje naravnih virov (gozdovi, pašniki) omenjenega območja, medtem ko je strokovna in znanstvena literatura, ki specifično obravnava območje Nadiških dolin, bistveno skromnejša. Na podlagi slednje je mogoče ugotoviti, da se je zgodovinopisje osredotočalo pretežno na avtonomijo teh dolin, z vidika katere so bile zanimive administrativne in sodne institucije, bistveno manj raziskane pa ostajajo gospodarske dejavnosti Nadiških dolin (Podrecca, 1884; Rutar, 1899; Mor, 1971; Vilfan, 1978; 1980). Kljub temu lahko iz virov in literature povzamemo nekatere splošne obrise ekonomskih značilnosti ozemlja Nadiških dolin oziroma dolin Landar in Mjersa, zlasti v času beneške vladavine. Zemljevid iz leta 1751 prikazuje območje Landarja, Mjersa in Dreke, ki je zajemalo nekaj manj kot 60 skupnosti iz manjših vasi (te so zajemale približno od 10 do 30 "hiš"), katerih prebivalci so se ukvarjali pretežno z živinorejo, prodajo lesa, poljedelstvom, sadjarstvom, "prevozništvom" in v nekaterih primerih tudi vinogradništvom.¹ Nadzornik in geodet Francesco Rota je leta 1807 ugotavljal, da "ti hribi nimajo gozdov razen panjevskih, imajo pa odlične pašnike", na katerih so pasli govedo, koze in ovce. Tudi Rota omenja na tem območju poljedelstvo, sadjarstvo, pridelavo "odličnega vina imenovanega rebula", sena ter "izdelke živalskega izvora, lesarstvo in oglarstvo, ki tem prebivalcem zagotavljajo preživetje. Tudi tu se ženske spustijo v dolino, kjer služijo na domovih bogatih. Niti moški niso povsem brez izseljenskega duha, ukvarjajo se z drobno trgovino lesenih gospodinjskih pripomočkov iz lastne obrti, ki jih izdelujejo za uporabo v kuhinjah revnih ljudi" (v: Bianco, 2003, 124–125). Že Rota omenja tudi "zanimivo obliko trgovine" potujočih trgovcev s podobami svetnikov, ki jih je izdelovala podružnica podjetja Remondini iz Bassana. Ta dejavnost je bila zadnja desetletja predmet nekaterih bolj poglobljenih študij (Bianco, 2003, 125; Zannini, 2004; 2009; Fornasin, 1998).

Pravila in zakone, ki so urejali delovanje upravnih, pravosodnih in cerkvenih institucij, so izvajali beneški upravitelji in kapitani v Čedadu, ki so bili odgovorni vladi v Benetkah. Beneška republika je namreč v goratih obmejnih območjih svoje *Terraferme*, kamor poleg Beneške Slovenije prištevamo še planoto Asiago, Cadore in Karnijo, dopuščala višjo stopnjo avtonomije lokalnim skupnostim in praviloma priznavala in dopuščala nespremenjene različne pravice, svoboščine in privilegije, kakor so jih uživale pred podreditvijo *Serenissimi*. Na ta način si je zagotovila lojalnost podjarmljenih aristokratskih elit, mest in območij, v primeru obmejnih gorskih skupnosti pa je ta pristop imel dodaten razlog v zagotavljanju zanesljivega nadzora nad odročnimi in težko dostopnimi obmejnimi območji. Tako je tudi ob priključitvi furlanskih ozemelj prebivalcem obljubila ohranitev njihovih lokalnih upravnih, političnih, sodnih in kulturnih običajev.

V primeru Beneške Slovenije in še posebej Nadiških dolin Landar in Mjersa so se župani in zapriseženci obeh dolin srečevali na skupnih srečanjih, vsaj enkrat na leto pa tudi z namenom, da izvolijo "velikega župana" (*Degano grande*) vsake doline posebej in njegovega pomočnika. Predstavniki obeh dolin skupaj so se enkrat na leto zbrali na veliki skupščini (*Arengo grande*) obeh dolin, na kateri so razpravljali o skupnih upravnih zadevah. O sodnih zadevah obeh dolin so razpravljali na bankah (*banche*), kjer so

¹ Antri, Mersi, et Comunitatum Drenchia Descriptio, seu Sclavonia Veneta prospectus, ob oculispositus à Joannes Baptista Damiani, Anno 1751; SLG-M, 46, št. 12. Karta je že bila objavljena v Bianco, 1994.

prav tako vsako leto izvolili “velikega sodnika” (*Giudice grande*), ki je imel pristojnost civilnega in kazenskega sodstva, vključno s hujšimi kriminalnimi dejanji (*i casi civili, i crimini o i crimini gravi*) (Podrecca, 1884, 66). S priznavanjem avtonomije prebivalcem dolin je Republika omejila politično širitev in pritisk plemičev in fevdalcev, da svojo moč in pravice razširijo na območja pod upravo prebivalstva dolin.

PRAVNA UREDITEV VODENJA RAČUNOVODSTVA BRATOVŠČIN NA OBMOČJU ČEDADA V FURLANIJ

V obdobju od srednjega veka do padca Republike so v beneškem prostoru z izrazom *Scuola* (“šola”) označevali različne oblike verskih združenj laikov, ki so bila pogosto ustanovljena kot nekakšna društva, npr. notarjev, ribičev, trgovcev. Člani združenj so se sestajali na srečanjih v cerkvah, ki so jih zgradili in upravljali z lastnimi prispevki, z namenom izpovedovanja vere in izkazovanja medsebojne solidarnosti, vključno z oskrbo mrtvih (pokopi, zadušnice). Ena od takšnih oblik posvetne blaginje in dobrodelnih združenj so bile bratovščine (Pullan, 1982, 41). Te so bile “s svojim statutom, notranjo organizacijo, verskim delovanjem, premoženjem in težnjo po njenem razvoju neke vrste cerkev znotraj cerkve [...] katere člani ali bratje si delijo pripadnost bratovščini, opravljajo pobožnosti in bogoslužja ter delijo posebne trenutke ob molitvi, vodeni s strani vodje ali posvetnega oziroma cerkvenega duhovnika” (De Vitt, 2006, 49–50). Konec srednjega veka so bratovščine postale že precej razširjene, s sedeži tako v večjih severnoitalijanskih mestih in mestih italijanskih provinc kot tudi na podeželskih trgih in v vaseh. Za razliko od bratovščin, prisotnih v večjih in srednje velikih mestih, je bila za bratovščine v manjših krajih na podeželju, župnijah in dolinah značilna njihova manjša raznolikost, saj tu ni tako visoke stopnje poklicne specializiranosti kot v urbanem okolju. Zato je na podeželju včlanjevanje vanje potekalo na širši in bolj vključujoči socialni osnovi, ohranjale so se stabilnejše in bolj ljudske oblike: pojavljajo se bratovščine bičarjev, bratovščine, povezane s čaščenjem Marije ali najrazličnejših svetnikov zavetnikov, le sporadično pa združenja na poklicni osnovi (Zardin, 1987, 83–85).

V zgodnjem novem veku je bil v Evropi jasno zaznaven dolgoročni trend civilnih oblasti, da razširijo področje svojega vpliva na lokalne cerkve, verske redove in vse organizirane oblike pobožnosti in duhovnosti. Beneška republika je primer, kjer so bili nadzorni organi še posebej učinkoviti, tako v primerjavi z evropskimi kot tudi drugimi italijanskimi državami. Zato italijansko zgodovino pisje politiko Beneške republike interpretira kot “izrazito jurisdikcionalistično”, saj “vztrajno zagovarja stališče o pridobitvi nadzora države nad premoženjem cerkve, uvedbi davčnih obveznosti za duhovnike” (Del Torre, 1992–1993) in drugih oblikah omejitev cerkvenih oblasti s strani civilnih oblasti. V tem okviru je Republika težila k postopni vzpostavitvi in razvoju kontrolnih mehanizmov v obliki uredb in predpisov nad ekonomijo in upravo laičnih bratovščin in cerkva, istočasno pa je bil cilj slednjih, da odpravijo napake, malomarnosti in malverzacije pri njihovem delovanju. Osnovna funkcija bratovščin (skrb za bolne in revne, širjenje vere) je namreč zbledela v prizadevanjih po čim večji akumulaciji kapitala, ki so ga v obliki miloščin ter

raznih dajatev pridobivale od ostalih članov, namenskih izkoriščanjih ekonomskih resursov (posojanje denarja in prejemanje visokih obresti) in upravljanju z denarjem (Monte, 2002).

Da bi omejile takšno samovoljno izkoriščanje denarja, so Benetke začele z uvajanjem dekretov in navodil ter izvajanjem vsakoletnega nadzora nad ekonomskim poslovanjem bratovščin in cerkva. Ta sistem nadzora delovanja, ki ga je vzpostavila Republika, zajema posebno vrsto ukrepov tudi za območje Čedadada v Furlaniji. Leta 1644 je Giulio Donaldo, upravitelj mesta in njegovega okrožja, izdal vrsto pravil za upravljanje bratovščin, katerih motiv je povsem v skladu z zgoraj predstavljenim okvirom: “v skladu s pristojnostjo, ki mu jo dajejo Zakoni in njegov Položaj, na podlagi svoje dolžnosti ter zaradi nešteti neljubih dogodkov in zlorab, ugotovljenih z izkušnjami pri preiskavah, odrejenih proti *Camerarom* in Upraviteljem rent Šol in Bratovščin vasi Orsaria, Brčan (*Brazzano*) in Jasih (*Giassico*), je presodil, da je potrebno in primerno, naj bodo [ta pravila, op. a.] vselej nedotakljivo varovana in spoštovana, in sicer ne le v zgoraj navedenih Vaseh, ampak v Bratovščinah vsega ozemlja, ki pripada Posvetni oblasti, v božjo slavo in za ohranitev tega Imetja Njega Presvetlega Gospodstva [Beneške republike, op. a.], s katerim se je doslej zelo slabo ravvalo” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, str. 3).

Leta 1722 je izšla zbirka pravil o pravilnem ekonomskem in finančnem poslovanju religioznih institucij na območju Čedadada, izdanih sicer že v prejšnjih desetletjih, začenši s tistimi upravitelja Donada. Iz dokumenta z naslovom *Capitoli, Decretti, Terminazione e Ducali in Materia del Governo, Amministrazione delle Rendite delle Chiese, Scuole, Luochi Pii del Teritorio Piano e Schlavonia soggetti alla Città di Civald del Friuli* (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, str. 3–8) lahko razberemo razvoj in delovanje bratovščinskih in cerkvenih organizacij na območju Čedadada v Furlaniji, v našem primeru pa ta dokument služi predvsem kot vir, iz katerega lahko črpamo podatke o predpisih, ki so urejali računovodstvo bratovščin. Poleg tega *Capitoli* opredeljujejo tudi pravice in dolžnosti finančnih upraviteljev imenovanih *camerari*, ki so upravljali s premoženjem čedajskih bratovščin in cerkva. Po osmih desetletjih dopolnjevanja in urejanja predpisi še vedno niso pripeljali do rešitev vseh pomanjkljivosti, ki jih je navajal že Donado leta 1644. To dokazuje tudi zapis čedajškega upravitelja Agostina Dolfina leta 1722, v katerem opozarja “na neurejenost, ki bi jo bilo treba odpraviti, da *Camerari* nimajo ožigosanih in oštevilčenih knjig, zaradi česar prihaja do izgubljanja Dokumentov, ter na odsotnost registrov Odločb (*Terminazioni*) v njih” in zaključuje, da “smo prišli do sprejema odločitve, da morajo vsi *Camerari* teh Častitljivih Matičnih Cerkev in njihovih podružnic, Bratovščin, Cehov in Svetih krajev imeti računovodsko knjigo z znakom sv. Marka, z zapisom imena Svetega Zavetnika Cerkve in s številko strani na vsakem listu ter z natisnjenimi Ukazi in Odločbami, določenimi in odobrenimi s strani Prečastitega Senata, na uvodnih straneh Knjige”. Oblike računovodskih knjig so bile standardizirane in “izdelane [...] od Javnega Tiskarja v Vidmu” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, *Capitoli, Decretti, Terminazione e Ducali...*, str. 8).

Kot izkazujejo odloki, izdani med 17. in 18. stoletjem, je upravljanje premoženja cerkva in bratovščin na območju čedajškega ozemlja vodila tako imenovana *Cameraria*, pod upravo *camerara*. Njegova naloga je bilo enoletno vodenje financ bratovščine, pobiranje letnih dajatev od kratkoročnih zakupov (*affitto*) in drugih oblik zakupa (*livello*) v denarju in naravi (sem spadajo olje, žito, pšenica, vino, denar, zapuščine, miloščine). Poleg tega je

skrbel tudi za porabo stroškov, ki so bili predvsem vzdrževanje cerkve, plačevanje maš in proslav ob praznikih, nakupe, potovanja, korespondence, knjigovodstvo itd. Višina plače *camerara* in pomočnika je bila določena in potrjena s strani več kot polovice vseh članov, nato pa jo je moral odobriti še sindik (*sindico*). Prepovedano mu je bilo odtegovati, vlagati ali kakor koli upravljati z denarjem, ki je bil hranjen v blagajni: “*camerari* ne smejo pod nobeno pretvezo sami presojsati o prodaji Žita in Vina svetih Krajev brez privolitve spoštljivih Županov [*Degani*], Zaprisežencev [*Giurati*], Priorjev in drugih Predstojnikov [*Capì*] in Ravnateljev [*Direttori*] Cerква, Šol in Bratovščin” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 69v), prav tako mu ni bilo dovoljeno prodajati žita in vina bratovščine ali odtegovati miloščine, saj je moral biti znesek od prodaje, posojil in darovanj v korist vseh članov bratovščine. To je lahko storil samo ob vednosti in dovoljenju večine članov bratovščine, župnika, kurata, priorja ali župana, prejet denar pa je moral hraniti v blagajni, ga vpisati v knjižico in z njim upravljati po že navedenih pogojih.

Osem dni po zaključku letnega poročila je moral *cameraro* izplačan denar tistega leta položiti v blagajno bratovščine (ta je bila opremljena s tremi ključavnicami in ključi, od katerih je enega hranil župnik ali kurat, drugega prior in tretjega sindik) skupaj z letnim poročilom. Nato je bil dolžan poročati vaški skupnosti o letnem finančnem poslovanju in predstaviti “vse prihodke, ki jih je pobral, kakor tudi po drugi strani vse nastale stroške, postavko po postavki, in jih na ta način jasno podal v splošno znanje vaše skupnosti ali skupščine” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 69v), ki so bili pozorne na njegov opis delovanja bratovščine in so na koncu z glasovanjem izrazile svoje strinjanje ali nestrinjanje s predstavljenim letnim izkazom poslovanja. Notar in pisar sta pri tem poskrbela za zapis in overovitev sestanka ter končnega povzetka, ki sta ga nato z ostalimi dokumenti, ki so izkazovali delovanje bratovščine zadnjega leta, podala računovodskemu revizorju (*Raggiionato Revisore*); ta je pregledal dokumentacijo, v glavno knjigo zapisal kratek povzetek in prenos denarja novemu *cameraru*.

Cameraro je svojo funkcijo lahko opravljal eno leto, z možnostjo nove izvolitve. Po opravljeni funkciji je bil odvezan kakršni koli obveznosti ali drugih nalog za obdobje 2 let. V tem času mu ni bilo dovoljeno sodelovati pri izvolitvi novega *camerara*. Na volitvah so prisostvovali vsi (pri tem zapisu lahko sklepamo, da gre za člane bratovščine, skupnost, župnika, kurata, priorja ali župana, notarja in po potrebi tudi pisarja) razen tistih, ki so bili za dve leti odvezani obveznosti opravljanja kakršnih koli drugih funkcij. Volitve so potekale z žrebanjem kroglic, ki jih je vlekel “nedolžen otrok” (*fanciullo innocente*) v prisotnosti kurata. Izvoljen je bil tisti *cameraro*, ki je dobil največ glasov.

Upravitelji so v svojih dekretih poleg dolžnosti bratovščin oz. cerkva določili tudi način vodenja financ. Vsaka bratovščina je morala imeti knjigo (imenovano *Libro maestro*), v katero je *cameraro* zapisal letne prihodke in odhodke bratovščine, razvrščene v skupne postavke tako, da je združil “seštevke vseh postavk iz pomožnih knjig, katastrov, zakupov, pogodb, oporok, donacij, dediščin ali katerih koli drugih virov, katerih je jasno izkazan njihov izvor” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 29v). Vsak zapis v knjigo je moral vsebovati dan, mesec in leto, ime in priimek plačnika oz. predstavnika ali dediča, ki bo plačal namesto dolžnika. V istem registru so morale biti enako pregledno zapisane zabeležke rednih odhodkov ter posebej označeni z naslovom še posebni odhodki. Tako je lahko *cameraro*

imel točen pregled nad vsemi stroški in je ob koncu leta o njih poročal vaški skupnosti oziroma skupščini. Knjiga je bila hranjena v blagajni, skupaj z izplačanim denarjem in ostalimi zapisi dajatev in prejemkov.

GLAVNA RAČUNOVODSKA KNJIGA IN FINANČNO POSLOVANJE BRATOVŠČINE SV. ROKA IZ LANDARJA

Bratovščina sv. Roka iz Landarja je imela sedež v vasi Landar v Nadiških dolinah, v bližini meje med Beneško republiko in habsburškimi deželami. Gre za laično bratovščino, katere člani so nosili slovanske priimke.² Zapisi v računovodski knjigi in seznamih najemnikov in zakupnikov kažejo na to, da so bili člani pretežno kmečko prebivalstvo bližnjih vasi. Več podatkov o članih bratovščine najdemo v dveh seznamih, nastalih med pregledom poslovanja bratovščine ob obisku beneškega upravitelja v letih 1750 in 1781. Ti vsebujejo popis plačnikov *affittov* in *livellov* z imenom in priimkom ter imenom očeta plačnika, razlogom za plačilo in včasih tudi datumom plačila (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 32v). Seštevek vseh plačil sovпада s seštevkom prihodkov v naslednjem proračunskem letu (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 72r).

O bratovščini sami se ni ohranilo veliko virov. O njenem delovanju pričajo glavna računovodska knjiga, pogodbe o zakupih, zapisi beneških upraviteljev o pravilih finančnega delovanja bratovščine, opombe o primopredaji dolžnosti med *camerari*, seznama zakupnikov in nekaj potrdil o prejemu računov. V seznamu iz leta 1781 so dolžniki dajatev v denarju in naravi zapisani skupaj, kot plačnik pa so v obeh letih (s 4 pezenali pšenice) navedene tudi "čedajske redovnice" (*le nobili ss.re della casa terciaria*) v imenu posameznikov iz družin Riva in Zorzi iz Čedada ter Livio iz Padove za zemljišča v kraju Firmano blizu Čedada (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 72r).

Računovodska knjiga prikazuje 82 let delovanja bratovščine svetega Roka iz Landra, to je od leta 1723 do 1806. Natisnjena in oštevilčena je po pravilih, ki so jih beneški upravitelji določili v *Capitolih* za glavne računovodske knjige, poleg letnih izkazov prihodkov in odhodkov pa vsebuje še zgoraj omenjena seznama "dolžnikov". Zapisi prilivov in odlivov so končni seštevek posameznih dajatev oz. odhodkov, ki jih je *cameraro* posebej zapisoval ločeno in jih nato ob koncu leta kot letni izkaz zapisal v glavno knjigo.

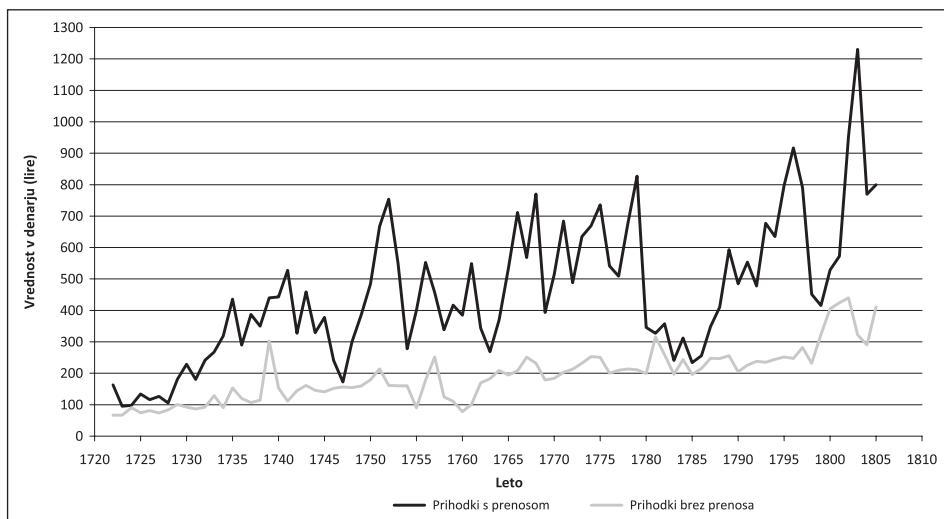
Za vsako leto je *cameraro* najprej zapisal datum letnega obračuna ter svoje ime: "Dne 18. januarja 1737. Tomaž Melissa, *Cameraro* Častitljive Bratovščine svetega Roka iz Landarja je poročal o prihodkih pod njegovim enoletnim upravljanjem, ki se konča z današnjim dnem, kot sledi" (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 15r). Sledil je spisek vseh prihodkov, ki jih je *cameraro* zapisal v stolpec z naslovom "*deve dare detto Cameraro*" in nato še odhodkov, zapisanih pod naslovom "*dev eavere detto Cameraro*".

Predstavitvi *camerara* je sledil spisek prihodkov, ki je zajemal prenos blagajne iz prejšnjega obračunskega leta, skupni znesek od "malih zakupov" (*affitto semplice*) in drugih oblik zakupa (*livello*), nato znesek od dobljene pšenice in vina, kot dohodek pa so posebej

2 Upoštevati je seveda treba, da priimek ne odraža nujno in nedvomno etnične in jezikovne pripadnosti posameznika.

Graf 1: Prihodki z in brez prenosa bratovščine svetega Roka iz Landarja. Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a.

Graph 1: The incomes with and without the transfer of the Confraternity of St Roch from Antro. Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7, 7a.

šteli prihodek od enega “dolgoročnega ali dednega *livella*” (*livello enfiteutico*)³ dedičev Marina Dorboloja, prihodke od obresti denarja, ki so ga zastavili v Monte di Pietà, ter denar, zbran med mašo. Odhodki so bili stalni (sem spadajo plačila duhovniku za opravljanje bogoslužnih obredov in spovedi, za pisarja bratovščine in provizijo *camerara* za opravljanje njegovega dela) in spremenljivi, med katere je *cameraro* vpisoval tudi fiksne in variabilne stroške, vendar pa ni nikoli zapisal, za kakšne vrste stroškov gre, ampak le seštevke zneskov.

Vsako leto je novo izvoljeni *cameraro* preostanek denarja v blagajni iz prejšnjega leta zapisal kot “toliko je v gotovini prejel od svojega predhodnika” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a), vendar včasih pri prepisovanju (namenoma) *camerari* niso bili dosledni in so v naslednje leto zapisali nižji znesek od tistega, ki je dejansko bil v blagajni.

V primeru bratovščine sv. Roka iz Landarja je torej mogoče ugotoviti nekatere razlike v formalnostih knjigovodskega poslovanja, ki so jih določili beneški upravitelji v *Capitolih*, predvsem v evidentiranju prihodkov in odhodkov, ki so v primeru knjige bratovščine bolj poenostavljeni. Plačniki zakupov in najemnih pogodb niso vsako leto zapisani poimensko (z izjemo let 1750 in 1781), prav tako ni mogoče med odhodki natančneje razbrati fiksnih in variabilnih stroškov. Kljub tem pomanjkljivostim pa ni opaziti znakov malverzacij s strani *camerarov*, ampak le manjše napake v zapisih in izračunih.

3 O pravnih institutih in pogodbenih odnosih v kmetijstvu v italijanskem (in beneškem) prostoru glej Giorgetti, 1974.

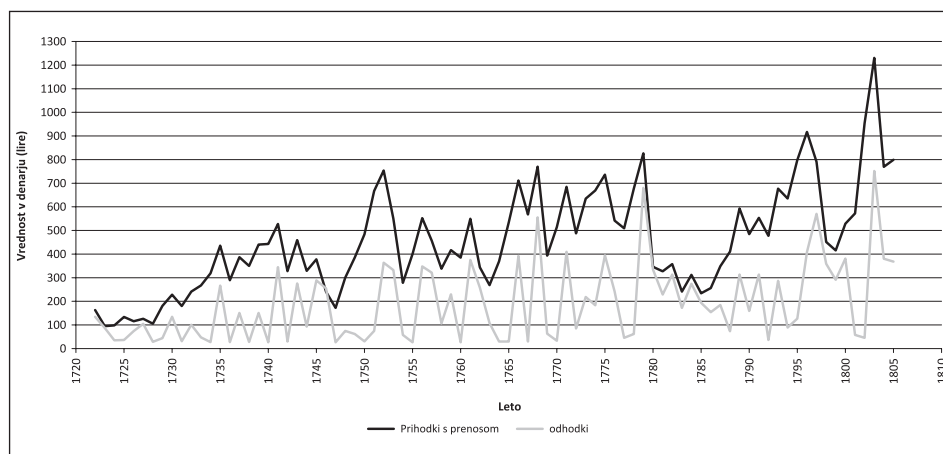
Če preidemo na analizo finančnega poslovanja bratovščine, se lahko najprej posvetimo prihodkom. Graf 1 prikazuje letne prihodke s prenosom denarja preteklega leta in brez prenosa, kar je tudi dejanski kazalnik vseh prihodkov tekočega leta. Iz grafa je razvidno, da so bili dejanski prihodki nižji od prikazanih na koncu seštevka vseh prihodkov. Ta razlika se je kazala tudi pri končnem izračunu vseh prihodkov in odhodkov v določenem letu. *Cameraro* v računovodski knjigi ni nikoli zapisal primanjkljaja konec leta, vsako leto je prikazal pozitivno stanje na dan obračunavanja vseh prihodkov in odhodkov, vključno s prenosom blagajne iz prejšnjega leta, kar je sicer tudi bila dejanska vsota denarja v blagajni bratovščine. Vendar če odštejemo prenos blagajne in upoštevamo samo prihodke in odhodke vsakega leta posebej, ugotovimo, da je bratovščina pogosto zaključila letno bilanco s primanjkljajem (glej Grafa 3, 4, tudi Prilogo I).

S pregledom poteka poslovanja bratovščine ugotovimo stalno težnjo k postopnemu, a vztrajnemu povečevanju obsega poslovanja, saj se tako prihodki kot odhodki povečujejo do sredine 18. stoletja in nato pospešeno naraščajo do začetka 19. stoletja (glej Graf 1, Prilogi I in II).

Najvišje stanje v blagajni brez (394:5:6 lir) in s prenosom (908:7:3 lir)⁴ je bilo leta 1802, najnižje stanje s prenosom je bilo leta 1723 (7:15:6 lir), brez prenosa pa leta 1779 (–469:5 lir). Dejansko stanje blagajne brez upoštevanja ostanka vsote prejšnjega leta je bilo v primeru (posameznih) 35 let negativno. Kot prenos denarja iz prejšnjega obračunskega obdobja je treba upoštevati tudi tisti denar od dajatev v naravi, ki so jim ostale neprodane od prejšnjega leta in so med prihodki označene kot skladiščeno živilo (vino). Ob pregledu odhodkov ugotovimo, da precej nihajo v obdobju na vsake 2 do 3

Graf 2: Prihodki s prenosom in odhodki bratovščine svetega Roka iz Landarja. Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a.

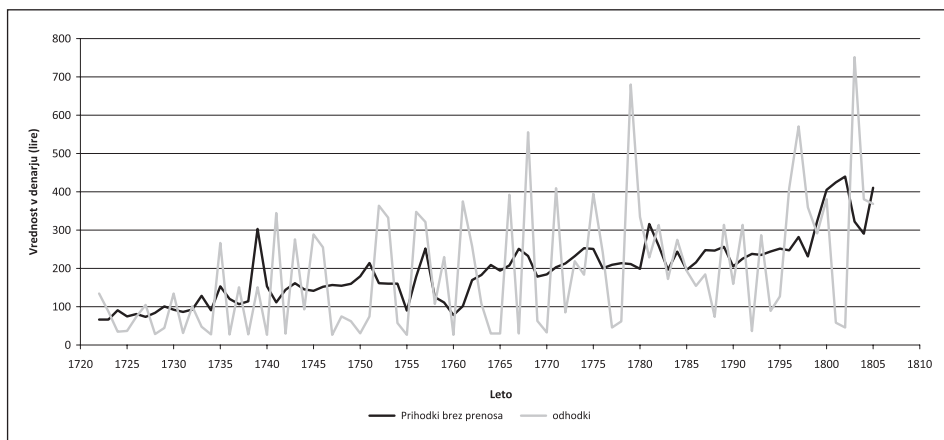
Graph 2: The incomes with the transfer and the expenses of the Confraternity of St Roch from Antro. Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7, 7a.

4 Denarne vrednosti: 1 lira = 20 soldov, 1 sold = 12 dinaričev.

Graf 3: Prihodki brez prenosa in odhodki bratovščine svetega Roka iz Landarja. Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a.

Graph 3: The incomes without the transfer and the expenses of the Confraternity of St Roch from Antro. Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7, 7a.

leta. Glede na vrsto spremenljivih stroškov lahko sklepamo, da je bratovščina načrtovala stroške vnaprej in je denar varčevala namenoma, verjetno tudi zato, da bi se izognili negativnemu stanju denarnih sredstev konec obračunskega leta.

Z Grafa 2, ki prikazuje prihodke s prenosom in odhodke, lahko razberemo, da črti, ki predstavljata tako prihodke kot odhodke, nihata skoraj enakomerno skozi vsa leta, kar kaže na to, da so člani bratovščine bodisi skrbno načrtovali svoje stroške vnaprej bodisi so bili njihovi stroški oziroma poraba odvisni od stanja denarja v blagajni. To je še posebej vidno v 80. letih 18. stoletja, ko so se člani bratovščine odločili za pomoč pri obnovi cerkve svetega Silvestra. Opaziti je tudi, da odhodki niso v nobenem letu presežili prihodkov.

Če v računovodski knjigi upoštevamo le prihodke, ki so jih zbrali med posameznimi leti, kot kaže Graf 3, ugotovimo, da ti počasneje in enakomerno naraščajo v nasprotju z odhodki, ki nihajo na približno vsake 3 leta. V prvi polovici stoletja odhodki nihajo pogostejše in v manjših intervalih, torej so pogostejši, a nižji, v drugi polovici stoletja pa ti naraščajo višje, a v daljših intervalih. Odhodki pogosto presežejo krivuljo prihodkov, kar pomeni, da bi ob upoštevanju le letnega priliva prihodkov bilo stanje blagajne negativno.

Ob koncu vsakega leta je "računovodja in glavar" (*ragionato e capitano*) s svojim podpisom potrdil zaključek letne bilance, pregledal računovodsko knjigo ter s krajšim zapisom v knjigo pojasnil, da je letni ostanek blagajne prešel v roke novega *camerara* (ASU, šk. 7, 41r).

PREGLED PRIHODKOV BRATOVŠČINE

Bratovščina svetega Roka je večino prihodkov dobila od plačil kratkoročnih *affittov* in *livellov* v naravi, in sicer v pšenici in vinu. Iz zapisov v računovodski knjigi je mogoče

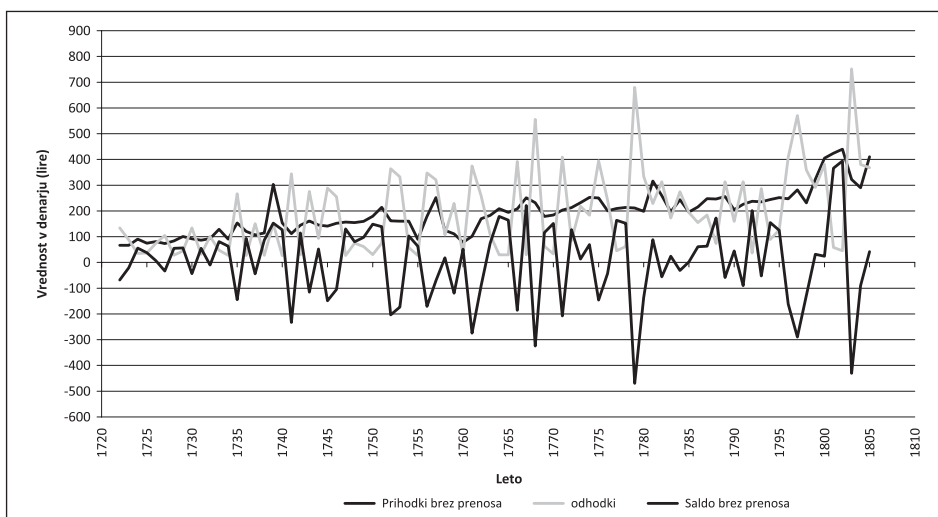
sklepati, da so nato pšenico in vino prodajali, del pšenice med leti 1723 in 1743 pa so zmleli in iz nje spekli kruh, ki so ga nato prodali članom bratovščine. Nekaj pšenice so zbrali tudi kot miloščino in je zato zapisana med prihodke, vendar ni denarno ovrednotena, manjšo količino pa so tudi skladiščili in jo nato naslednje leto prikazali kot prihodek oz. prenos tako kot prenos blagajne prejšnjega leta (glej Prilogo I).

Za merjenje pšenice so uporabljali prostorninsko enoto star, sestavljeno iz šestih pezenalov. V glavni knjigi so *camerari* zapisovali bodisi v "landarski meri" (*misura d'Antro*) bodisi v čedajski, to je "komunski meri" (*misura di Comun*). Čeprav je bila do leta 1737 pšenica navedena le kot skupen "letni priliv" (*annua entrata*), brez zapisane merske enote, predvidevamo, da se navedene količine nanašajo na lokalno mero, torej na landarsko. Omeniti je potrebno, da pretvarjanja in izračuni v računovodski knjigi niso vselej nedvoumni, kar niti ne preseneča, glede na čas njenega nastanka in običajne težave pri analizah računovodstev v zgodnjem novem veku (Panjek, 2002b, 13–14, 45).

Ob pregledu prihodkov bratovščine v 18. stoletju je mogoče zaznati nekatere temeljne značilnosti in tendence v sestavi dohodkov. Najprej je opazno, da je razmerje med prihodki v denarju in naravi, razen v nekaterih izjemnih primerih, v korist slednjih, v smislu, da denarna vrednost pšenice in vina praviloma presega znesek prihodkov v gotovini. Druga značilnost prihodkov je ta, da skoraj vsi izvirajo iz najemnin in zakupov, torej zemljišč; večino finančnih prilivov bratovščine so torej sestavljali prihodki od zemlje. Prihodki od zemljišč so bili fiksni in prvenstveno določeni v naravi oziroma vinu in pšenici skozi celotno stoletje. To je povzročalo postopno večanje nominalne vrednosti prihodkov v naravi zaradi postopne rasti prodajnih cen pridelkov, kakor izpričuje računovodska knjiga. Po

Graf 4: Dejansko stanje blagajne (brez prenosov) v vseh letih delovanja bratovščine. Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a.

Graph 4: The actual cash balance (without transfers) during the time of confraternity's activity. Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7, 7a.

drugi strani je opaziti, da so prihodki v naravi (pšenica in vino) po količini precej stabilni, kar pomeni, da so bile zakupnine pretežno fiksne ter da ima bratovščina precej stabilno število zakupnikov (leta 1749 je teh 13, leta 1780 pa 12). Zaznati je – če že – rahel trend upadanja, ki pa ga že omenjeno naraščanje cen popolnoma nadomesti.

Dolgoročna nespremenljivost zakupnin je lepo vidna na primeru družine Sturvan:

V letu 1750:

Prihodki od pšenice:

Matej, sin pokojnega Pavla Sturvana, v imenu dedičev pokojnih Mateja in Petra Sturvana iz Tarčeta plača letno za stari zakup [affitto antico] iz zapuščine presvetlega gospoda Nikolaja Galla iz Čedadada leta 1708, v denarju in pšenicist. 1, p. 4

Prihodki v denarju:

Pavel Abran v imenu dedičev pokojnih Mateja in Petra Sturvana iz Tarčeta plača za stari zakup iz zapuščine poleg pšenice v denarju, sedaj Matej lire 4 (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 31v, 33v).

V letu 1781 pa:

Franc, pokojnega Mateja, pokojnega Pavla Sturvana, mora vsako leto plačati za stari zakup iz zapuščine, ki jo je davno zapustil presvetli in prečastiti gospod kanonik Nikolaj Gallo iz Čedadada leta 1708, v denarju lire 4, pšenica star 1 pezenal 4 (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 71v).

Družina je plačevala za "stari zakup" (*affitto antico*) v denarju 4 lire in v naravi oziroma pšenici v količini 1 stara 4 in pezenalov. Višina njihovih dajatev je ostala nespremenjena, medtem ko se je tržna vrednost pšenice na trgu povečala. Če primerjamo gibanje vrednosti žita, s katerim je družina Sturvan plačevala "stari zakup" v razmiku tridesetih let, ugotovimo, da je bila denarna vrednost dane pšenice družine leta 1749 na trgu pribl. 28:6 lir, medtem ko je bila leta 1780 ista količina žita vredna približno 40 lir v landarski meri (glej Tabela 1) (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 27r, 67r). V primerjavi z drugimi dajatvami, ki so jih člani izplačali bratovščini, je družina Sturvan plačala v denarju eno najnižjih pristojbin (najnižja je znašala 4, najvišja pa do največ 10 lir v obeh omenjenih letih), ampak eno najvišjih dajatev v naravi (najnižja je bila 2 pezenala, najvišja pa 1 star in 4 pezenale) (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 31v–35v, 71v).

Dajatve v vinu so v računovodski knjigi prvič zapisane leta 1726. Do leta 1733, ko jih *cameraro* prične redno zapisovati kot dohodek, so vino razdeljevali bratom kot miloščino (1 steklenica na vsakega člana), kar je, podobno kot pri pšenici, zapisano pod prihodek, ni pa izraženo v denarni vrednosti. Po letu 1733 so začeli vino prodajati in od njega tržiti denar v obliki dohodkov. Prostorninski enoti sta kvinč (*conzo*) in vedro (*secchia*), merski enoti pa tako kot pri pšenici landarska in komunska mera. Zapisano je tudi razmerje med njima, in sicer 1 kvinč in 2 vedri v landarski meri ustrezata 1 kvinču in 2,5 vedrom v komunski (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 16r), vendar *camerari* v zapisih ne povedo vedno, v kateri meri je bilo vino prodano. Količina vina je ostala skozi 18. stoletje skoraj nespremenjena, medtem ko se je prodajna cena na dolgi rok postopno povečevala.

Tabela 1: Stabilna zakupnina in rastoče cene: primer družine Sturvan iz Tarčeta. Vir: ASU, CRS, š. 7, fasc. 7, 27r, 67r.

Table 1: Stable rent and growing prices: the case of Sturvan family from Tarcetta. Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7, 27r, 67r.

Anno	Višina dajatve v pšenici (star:pezenal)	Prodajna cena 1 stara (lire)	Denarna vrednost (lire:soldi)	Povečanje vrednosti dajatve v naravi (%)
1750	1:4	17	28:6	100,00
1781	1:4	24	40:00	141,18

Vrednost prihodkov v vinu ni nikoli preseгла prihodkov od pšenice, ki je bila za celotno obdobje delovanja bratovščine najbolj pomembno in donosno žito in je preseglo tudi dajatve, plačane v gotovini. Manjša prisotnost dajatev v vinu ne preseneča, saj trta v predalpskem svetu slabše uspeva.

Bratovščina je prihodke v denarju prejela predvsem od plačil članov za zakupe in *livelle*. Denarni prejemki so med stoletjem naraščali, od 10,5 lir v začetku, do skoraj 73 lir na koncu 18. stoletja, vendar pa je višina prihodkov v denarju ves čas ostajala nižja od prihodkov v naravi.

Ko govorimo o denarnih prejemkih bratovščine, je treba spomniti tudi na socialno pomoč in solidarnost, ki sta bili eno glavnih vodil bratovščinskih organizacij. Med dokumenti bratovščine svetega Roka so ohranjene kupoprodajne in najemno-kreditne pogodbe tipa *livello francabile*, ki jih je bratovščina sklepala s posamezniki z namenom, da bi jim z njimi pomagala v primeru finančnih težav, v resnici pa so bile pogodbe eden od načinov za pridobivanje denarja od obresti na posojila, ki jih je bratovščina dajala sama ali skupaj z drugimi bratovščinami in cerkvami. Za primer lahko navedemo pogodbo, ki je nastala 25. maja 1783 med cerkvijo svetega Janeza Krstnika iz Landra, bratovščino svetega Roka iz Landra ter Gregorijem Dorbolojem pokojnega Marina iz Vrha (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 8, 19f–24v). Pri pisanju pogodbe se je notar nanašal na 2. poglavje *Terminazione degl iillustrissimi ed eccellentissimi signori regionati delle entrate pubbliche e depositi straordinari*, zapisanega leta 1768. Pri nastajanju in podpisovanju pogodbe so bili prisotni predstavnik bratovščine in cerkve, Gregor Dorbolo in njegovi sorodniki ter notar.

Na začetku pogodbe so zapisani najprej trije dolžniki cerkve in bratovščine, ki so z enkratnim zneskom odkupili nazaj svojo zemljo, ki so jo nekaj let prej prek pogodbe *livello francabile* prodali cerkvi in bratovščini in od nje tačas letno plačevali obresti. Bratovščina in cerkev sta prejeti denar v znesku 101 dukat (6:4 za 1 dukat) položili v Monte di Pietà, v tem primeru garant oziroma posrednik pri transakciji. Čez mesec in pol sta cerkev in bratovščina iz Landarja na sedežu Monte di Pietà za enak znesek sklenili novo pogodbo *livello francabile* z Gregorjem Dorbolojem pokojnega Marina iz Vrha in mu posodili denar v zameno za tri kose zemlje, od katerih je za vsak kos moral plačevati letno dajatev v naravi 3 pezenale pšenice ter denarne obroke po 5 % obrestni meri, kar je na leto znašalo 15:10 lir za cerkev svetega Janeza Krstnika in 15:10 lir za bratovščino svetega Roka.

Po tem zapisu so sledila še pravila in dolžnosti, ki jih je imel Gregor Dorbolo do upnic in prodane zemlje. Cerkev in bratovščina sta zemljo dobili v začasno last oz. užitek, Gregor pa je moral zanjo plačevati enkrat letno dajatve v naravi in denarju, jo obdelovati, na njej saditi kulture itd., po petih letih pa jo je lahko odkupil nazaj po enaki ceni, kot jo je prodal. Če kmet po tem obdobju ni bil zmožen odkupiti zemlje, se je letno plačevanje dajatev podaljšalo za toliko časa, dokler ni zemlje odkupil nazaj skupaj z obrestmi, ki so znašale 50 dukatov za vsako od upnic. Cerkev in bratovščina sta bili zaščiteni pred kakršno koli razlastitvijo ali nasilnim odvzemom zemlje, medtem ko kmetu niso bile v nobeni od postavk zagotovljene kakršne koli pravice, ki bi ga varovale pred izgubo zemlje ali dohodka od zemlje.⁵

Ob tej transakciji je treba omeniti, da sta bili tako bratovščina kot cerkev zelo pozorni na takojšnje prerezporejanje kapitala.

ODHODKI BRATOVŠČINE

Bratovščina je vsako leto dajala skoraj enak znesek (od 10:2 lir leta 1723 je narasel na 10:4 lir do leta 1806) duhovniku za maše, zadušnice in obrede. Do leta 1736 so posebej plačevali še letni znesek 4 lire za spovedi, po tem letu pa se namesto tega stroška pojavi plačilo za pisarja bratovščine, in sicer 2 liri. 6:4 lir so plačevali *cameraru* za opravljanje njegove dejavnosti, ki pa je leta 1775 znesek še podvojil, tako da je vrednost njegovega dela narasla na 12:8 lir. Pod vsakoletne stroške sta spadala še seštevka stalnih in spremenljivih stroškov, ki sta bila včasih zapisana in izračunana skupaj, včasih pa ločeno. Tako lahko pri tistih letih, ko so bili fiksni stroški zapisani ločeno, opazimo, da je bil njihov znesek nekaj zaporednih let stalen in je do konca delovanja bratovščine počasi naraščal (nekje do 60. let 18. stoletja se pogosto pojavlja znesek 8:4 lire, nato ta naraste na 11:12 in kasneje pade na 9:17 lir), medtem ko so variabilni stroški skoraj vsako leto variirali. Žal nikjer v računovodski knjigi ni bilo zapisano, katere stroške oz. storitve so zajemali (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 27r).⁶

Med najvišje odhodke bratovščine so spadali zneski izrednih stroškov, izplačani za potrebščine (glej Graf 4), ki so zajemale izdelavo srebrnega križa in vreče za njegovo spravilo ter nosača križa, izdelavo prapora iz žameta, keliha, mašni šal, kipce ter vosek, stroški pa so zajemali tudi plačilo za delo (npr. zlatarju, delavcu, ki je izdelal križ ipd.). Visoka vsota je zajemala popravilo zidu pokopališča in gradnjo oziroma obnovo zvonika cerkve ter izplačilo delavcev, ki so zid in zvonik obnavljali.

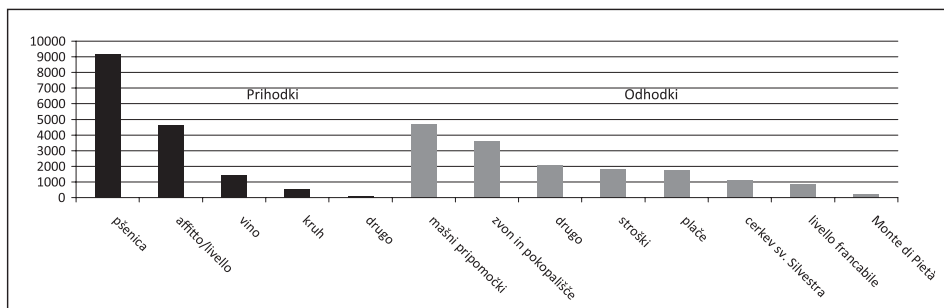
Iz zapisov stroškov je mogoče domnevati, da je bratovščina svetega Roka namenjala denar tudi za gradnjo ali obnovo cerkve svetega Silvestra. Posojen oziroma natančneje rečeno dan denar (med stroški je najprej zapisano, da gre za triletno posojilo (*prestito*), nato pa za denarni prispevek (*per raggianto*) je cerkev porabila za gradnjo ali obnovo (*per raggianto nel Fabrica*), pohištvo, nakup novega oltarja iz marmorja ter mašnih potreb-

5 ASU-ANA, šk. 1577, fasc. 6, 710r. Pogodba je podpisana in overjena s strani čedajškega notarja Giacomma Nussija.

6 Izjema je zapis iz leta 1749, kjer je *cameraro* Matija Melissa pod fiksne in variabile stroške zapisal, da gre 48 lir za plačilo računa za oltarne stopnice cerkve svetega Janeza Krstnika.

Graf 5: Seštevek vseh prihodkov in odhodkov bratovščine (1723–1806). Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7.

Graph 5: The sum of all incomes and expenses of the confraternity (1723–1806). Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7.

ščin, izdelavo prapora in poplačilo stroškov.⁷ Iz dekreta, zapisanega leta 1737, ki nalaga bratovščini sv. Roka iz Landarja finančno pomoč cerkvi svetega Silvestra in v katerem je izražena zaveza, “da se ne sme obremeniti te Bratovščine z nobenim odhodkom v korist te Častitljive Cerkve za obdobje naslednjih šestih let, in sicer glede na številne pomoči, ki jih je ta Bratovščina doslej nudila taisti Častitljivi Cerkvi” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 16v), lahko sklepamo, da je bratovščina finančno znatno pomagala pri obnovi ali izgradnji cerkve svetega Silvestra.

Ostali odhodki zajemajo še zneske, izplačane za pet pogodb *livello francabile* in tri pologe v zastavljalnico Monte di Pietà. Druge odhodke (Graf 4, stolpec “drugo”) sestavljajo stroški v denarju in naravi, kamor spadajo miloščine v pšenici in vinu, manjši stroški za plačilo nadzornika, notarja (za prisostvovanje na vaški skupščini, ko se je ta odločala glede gradnje zvonika), za pridobitev pretorjevega dekreta in v druge namene.

ZAKLJUČEK

Po padcu Beneške republike in podpisu pogodbe v Campoformidu leta 1797 sta Nadiški dolini Landar in Mjerso, kjer je delovala bratovščina svetega Roka iz Landra, prešli pod francosko upravo in s tem izgubili številne privilegije, pridobljene ali povečane v času vladavine *Serenissime*. Kot je razvidno iz računovodskih izkazov, je bratovščina delovala vsaj do leta 1806. Vzroki za prenehanje njenega delovanja niso znani, verjetno je bila bratovščina tako kot večina drugih ukinjena na podlagi Napoleonovih odredb iz let 1806 in 1807. Leta 1805 je Napoleon priključil ozemlje Beneške Slovenije k novo ustanovljeni Kraljevini Italiji, kar časovno sovпада tudi z zadnjim zapisom v računovodsko knjigo bra-

⁷ 17. februarja 1731 je *cameraro* med stroške zapisal: “Per contadi al Cameraro della veneranda Chiesa di S. Silvestro per aggiunto nel Fabbrica d’una chiesa, premesi con decreto 18. Gennaio 1730, come da ricevuta del Cameraro Matthia qm. Steffano Banchigh del di 20. Gennaio 1730, val. per saldo 90 lire” (ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 9v).

tovščine svetega Roka, že naslednje leto z novim zakonom predvidel zaplembo premoženja bratovščin, leta 1807 pa še ukinitve bratovščin in drugih združenj (Zardin, 1987, 124).

V zaključku bomo analizirali gibanje cen landarske pšenice, kot so zapisane v računovodski knjigi bratovščine svetega Roka in ga primerjali z gibanjem cen v glavnem mestu Furlanije, Vidmu. Na ta način bomo preverili, ali je bilo območje Nadiških dolin povezano z videmskim trgom in s tem integrirano v furlanski trg žit. Sledila bo analiza vrst kmetijskih pogodb in oblik kratkoročnih kreditov v Landarju ter primerjava teh s furlansko stvarnostjo z namenom, da preverimo, ali in v kolikšni meri so se doline vključevale v gospodarsko in institucionalno realnost Furlanije v 18. stoletju.

Za agrarno gospodarstvo Furlanije so bili v 18. stoletju značilni naraščanje števila prebivalstva in posledično večje povpraševanje po kmetijskih pridelkih ter ugodne razmere na trgu žita, obenem pa odločna obramba kolektivnih pravic nad zemljo in z njimi povezanih praks, kar je pomenilo odpor proti predlogom in poskusom modernizacije kmetijskih praks in agrarnih struktur, ki so stremeli po uresničevanju fiziokratskih načel in boljšem izkoriščanju priložnosti, ki jih je nudilo naraščajoče povpraševanje (Bianco, 1994, 151). Naraščanje povpraševanja in ugodne možnosti na trgu žita so se odražali v postopnem povečanju cen žita, zlasti v drugi polovici 18. stoletja.

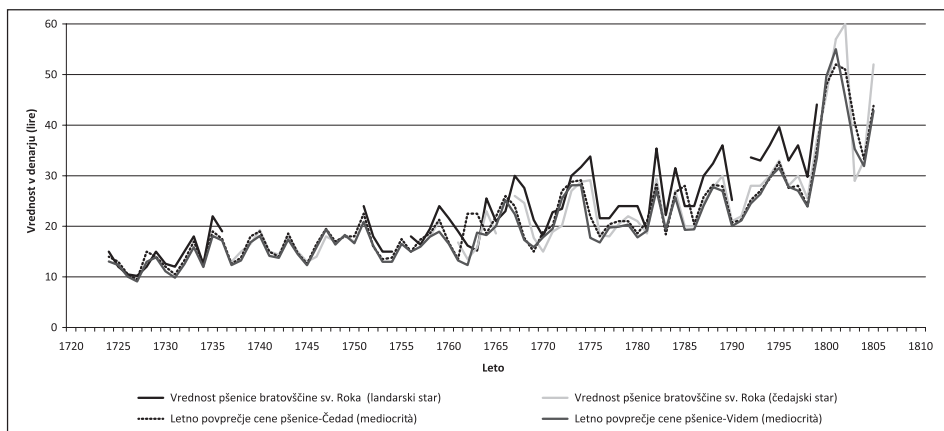
Serijska videmskih cen različnih vrst žit in vina v obdobju od 16. do 18. stoletja je že bila predmet pomembnejših historiografskih študij (Romano et al., 1960–1961). Povednost tega vira, sicer posebno zanimivega zaradi dolgoletnega niza podatkov, ki ga vsebuje, in potrebna metodološka previdnost pri njegovi analizi, sta bili že podrobno analizirani in predstavljeni v nekaterih študijah (Fornasin, 2000). Serije podatkov za 18. stoletje kažejo trend naraščanja v gibanju videmskih cen pšenice in, v primerjavi s prejšnjimi stoletji, “manj izrazite motnje in krize, če izvezemo leta z ekstremnimi vrednostmi, kar je skupno različnim državam v tem obdobju, čeprav bi jih bilo še potrebno postaviti v razmerje z mednarodnim kontekstom”. V glavnih obrisih gibanje cen v Vidmu, če dodelimo vrednost 100 ceni pšenice v desetletju 1721/31, izkazuje sredi stoletja indeks 150 (1745/55) in doseže vrednost 226 ob njegovem koncu (1782/92) (Morassi, 1997, 203–204).⁸ Če primerjamo omenjeno naraščanje cen pšenice v Furlaniji v 18. stoletju z vrednostmi pšenice v dajatvi bratovščine sv. Roka, ugotovimo, da trend naraščanja cen pšenice na dolgi, stoletni rok v Landarju sledi furlanskemu (kakor ga izpričuje videmski trg). Cene landarske pšenice v tabeli nam jasno prikazujejo počasen, a konstanten trend naraščanja cen žita, ki se od dvajsetih do devetdesetih let 18. stoletja podvojijo. Večji preskok v ceni se zgodi šele v prvih letih 19. stoletja, v času Napoleonovih vojn.

Neposredna primerjava cen žit v Vidmu in Landarju razkriva, da so se cene na obeh lokacijah postopno in počasi povečevale (Graf 6). Oba niza podatkov sta namreč usklajena v izkazovanju gibanja, za katerega je značilno postopno, sicer počasno, a stanovitno naraščanje cen pšenice v obeh primerih.

V primerjalni analizi cen koruze med 1766 in 1780 za Videm in gorato Karnijo je bilo ugotovljeno, da “trend nagiba vzporednih krivulj jasno kaže, da so bile cene v Vidmu

8 O cenah v Beneški republiki in Furlaniji glej tudi: Braudel, Spooner, 1975; Romano et al., 1960–1961; Fornasin, 2000; 2001; Breschi, et al., 2002.

Graf 6: Gibanje prodajnih cen landarske pšenice v primerjavi z letnim povprečjem cen v Čedadu in Vidmu (1724–1805, v beneških lirah). Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a; ASU-ACU, Libretto delle mediocrità de prezy di Biade, e Vini; BCU-FP, šk. 862, fasc. VII, Mediocrità di Cividale 1714–1813. Graph 6: Movement of Landar wheat selling prices in comparison to the annual average prices in Cividale and Udine (1724–1813, measure: Venetian lire). Source: ASU-CRS, b. 7, fasc. 7, 7a; ASU-ACU, Libretto delle mediocrità de prezy di Biade, e Vini; BCU-FP, b. 862, fasc. VII, Mediocrità di Cividale 1714–1813.

povezane s tistimi v Karniji, kar kaže na to, da sta bila trga med seboj močno povezana. Ta ugotovitev niti ni presenetljiva, saj se je podeželje oskrbovalo z žitaricami iz glavnega mesta province” (Fornasin, 2001, 62–63). Podobno kaže analiza vrednosti landarske pšenice v računovodski knjigi v primerjavi z letnimi povprečnimi cenami pšenice v Čedadu in Vidmu (priloga III). V prvi polovici 18. stoletja so vrednost pšenice zapisovali ali v landarski ali v čedajski meri, kasneje pa večinoma v obeh (v nekaterih primerih se izrecno omenja tudi prodaja po tekoči ceni v Čedadu, *venduto a prezzo corrente*). Kot je vidno z grafa 6 se vrednosti landarske pšenice gibljejo podobno kot povprečne letne cene pšenice v Čedadu in Vidmu. V nekaterih – sicer redkih – primerih je zaslediti posebnosti, npr. prvi dve leti, za katero je ohranjeno računovodstvo, vrednosti pšenice ni mogoče zapisati, saj je bratovščina iz vsega žita spekla kruh in v knjigo zapisala le prihodke pšenice od prodaje kruha, leta 1740 pšenice niso prodali, leta 1803 pa so pšenico prodali kar dvakrat v različnih obdobjih leta, prvič po prodajni vrednosti 29 lir za en čedajski star ter drugič po 37:10 lir za en čedajski star (ta vrednost je tudi upoštevana v Prilogi III).

Krivulja na grafu jasno kaže na usklajenost gibanja povprečnih letnih cen skozi celo stoletje na čedajskem in videmskem trgu, iz česar lahko sklepamo o močni povezanosti furlanskega trga pšenice. Iz gibanja vrednosti landarske pšenice in cen pšenice na čedajskem in videmskem trgu je mogoče reči, da so bile Nadiške doline, podobno kot Karnija, vezane na furlanski trg, vendar posredno, preko čedajskega. To pomeni, da so bile Nadiške doline, ki so v 18. stoletju zaradi odmaknjenosti od večjih naselij in mest pomenile “zaprt, izoliran svet”, pravzaprav bile gospodarsko in trgovsko povezane z vzhodnimi furlanskimi

trgi. K tej povezanosti je nedvomno prispevala lega ob cesti, ki je povezovala Čedad s Koroško preko Zgornjega Posočja (Čedad-Nadiške doline-Kobarid-Bovec-Predel).

Drugi vidik, ki ga želimo interpretirati, so pogodbeni razmerja in kreditni sistem, s poudarkom na vprašanju, ali na tem področju nadiška stvarnost sodi v furlanski kontekst. Na podeželskem območju, kjer je delovala bratovščina svetega Roka, je zaznati prisotnost pogodbenih odnosov tipa starega zakupa (*affitto antico*) in *livella*.⁹ Iz zapisov v računovodski knjigi ni mogoče natančneje ugotoviti, kateri odnosi so bili bolj razširjeni, niti ni mogoče iz poznanega sklepati, da je izkazana prevlada dolgoročnih zakupov s fiksnimi zakupninami v denarju in v naravi reprezentativna ter tako stanje posplošiti tudi na kmetije, ki niso pripadale bratovščini ali območju Nadiških dolin nasploh. Dajanje v naravi v večini primerov vključuje pšenico in vino, kar odraža interese lastnikov zemljišč po pridelkih, ki so uživali večje povpraševanje tako na furlanskem trgu kakor v sosednji goriški grofiji, pa tudi na splošno (Fornasin, 2000; Panjek, 2002b).

Med arhivskim gradivom bratovščine se je ohranilo tudi šest pogodb za razmerje tipa *livello francabile*, ki so bile ena najpogostejših oblik malih posojil na podeželskih območjih Beneške republike in Furlanije (Fornasin, 2000, 55).¹⁰ Za širšo predstavbo omenimo, da je bilo leta 1795 v Furlaniji sklenjenih kar 34.985 pogodb te vrste za skupno vsoto 17.258.724,4 lir (Bianco, 1997, 77). Prisotnost pogodb tipa *livello francabile* kaže na to, da so v Nadiških dolinah uporabljali enak kreditni sistem, kot je prevladoval na območju Furlanije, obenem pa tudi na nič manj zanimivo dejstvo, da je bratovščina poslovala tudi na kreditnem področju in nudila posojila lokalnemu prebivalstvu.

Na podlagi izvedene analize lahko v zaključku povzamemo, da je bila bratovščina svetega Roka iz Landarja manjša laična organizacija, katere člani so bili večinoma iz Landarske doline. Njeni prihodki niso bili visoki, vendar tudi ne nezanemarljivi glede na socialno-ekonomski okvir, znotraj katerega je delovala. Bratovščina izkazuje zanimivo sposobnost upravljanja kapitala z diferenciranjem naložb v podeljevanje kreditov prek *livello francabile* ter v depozite preko zastavljalnice Monte di Pietà v Vidmu. Te dejavnosti so predstavljale dodaten vir dohodka in so bratovščini vsekakor omogočale, da je zmogla prenesti tudi velike stroške v korist lokalnih cerkva, saj ji je uspelo financirati tudi večja obnovitvena in prenovitvena gradbena dela. To kaže tudi na vzajemno delovanje članov bratovščine sv. Roka ter na njihovo povezanost z namenom finančne, socialne in duhovne podpore.

V prispevku niso izčrpane vse možnosti uporabe danih virov, zlasti v smislu rekonstrukcije gospodarske in socialne zgodovine. Dosedanje raziskave nam namreč ne nudijo dovolj trdnih temeljev za bolj poglobljeno analizo in interpretacijo, saj v zadnjih desetletjih skoraj ni bilo socialno in ekonomsko-zgodovinskih študij Nadiških dolin v zgodnjem novem veku.

ZAHVALA

Zahvaljujem se prof. Furiu Biancu in prof. Alessiu Fornasinu, ki sta mi prijazno posredovala podatke o cenah pšenice v Vidmu in Čedadu.

⁹ O produkcijskih razmerjih in agrarnih pogodbah na območju Italije glej Giorgetti, 1974.

¹⁰ Več o *livello francabile* glej v: Giorgetti, 1974; Corazzol, 1979.

PRILOGA I: Vsi prihodki bratovščine svetega Roka iz Landarja po letih.

Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a.

Leto	v denarju (lire:soldi: denariči)	v pšenici (lire:soldi:denariči)		v vinu (lire: soldi: denariči)	Leto	v denarju (lire:soldi: denariči)	v pšenici (lire: soldi: denariči)		v vinu (lire:soldi: denariči)
		iz prodaje	kruh				iz prodaje	kruh	
1722	10:10:0		56:00:0		1764	79:18:0	117:00:0		12:00:0
1723	10:10:0		56:00:0		1765	79:18:0	96:08:0		18:00:0
1724	10:10:0	80:00:0			1766	79:18:0	92:00:0		36:00:0
1725	10:10:0	64:00:0			1767	79:18:0	147:06:8		21:00:0
1726	10:10:0	56:00:0		7:10:0	1768	79:18:0	136:00:0		15:8:0
1727	14:17:0	53:13:0	6:00:0		1769	58:4:0	103:18:0		16:10:0
1728	14:17:0	44:00:0	25:00:0		1770	73:14:0	88:00:0		22:10:0
1729	14:17:0	30:00:0	56:00:0		1771	73:14:0	111:08:0		18:00:0
1730	14:17:0	8:08:0	68:18:0		1772	73:14:0	115:00:6		24:00:0
1731	14:17:0	34:00:0	37:10:0		1773	73:14:0	148:00:0		10:10:0
1732	14:17:0	40:03:0	37:10:0		1774	73:14:0	156:10:6		22:10:0
1733	14:17:0	21:14:0	78:00:0	12:00:0	1775	73:14:0	166:10:4		10:01:00
1734	14:17:0	29:03:6	37:10:0	9:00:0	1776	73:14:0	105:16:0		21:00:0
1735	14:17:0	110:00:0	7:00:0	21:00:0	1777	73:14:0	105:12:0		30:00:0
1736	14:17:0	82:06:8	23:04:0		1778	73:14:0	117:12:0		22:10:0
1737	14:17:0	51:09:2	27:00:0	13:10:0	1779	73:14:0	118:00:0		19:10:0
1738	14:17:0	81:05:6	6:00:0	12:00:0	1780	71:16:0	118:00:0		9:00:0
1739	14:17:0	88:13:6	6:00:0	13:10:0	1781	71:16:0	221:14:0		22:10:0
1740	23:11:0	93:01:0	14:00:0	22:10:0	1782	72:12:0	173:00:0		13:10:0
1741	23:11:0	75:18:0	12:00:0		1783	74:01:0	109:00:0		13:10:0
1742	45:5:0	72:00:0	12:00:0	15:00:0	1784	71:02:0	165:00:0		7:10:0
1743	45:05:0	104:00:0		12:00:0	1785	71:02:6	117:06:8		7:10:0
1744	45:05:0	86:13:6		13:10:0	1786	71:02:6	117:06:8		27:00:0
1745	45:05:0	74:00:0		22:10:0	1787	71:02:6	146:08:0		30:00:0
1746	45:05:0	79:11:0		27:00:0	1788	71:02:0	158:16:0		16:10:0
1747	45:05:0	102:10:0		9:00:0	1789	71:02:0	176:00:0		9:00:0
1748	45:5:0	96:16:0		9:00:0	1790	72:15:6	123:04:0		9:00:0
1749	45:00:0	102:00:0		9:00:0	1791	72:15:6	128:14:8		24:00:0
1750	55:08:6	96:14:6		27:00:0	1792	71:02:0	153:01:6		13:10:0
1751	55:08:6	128:00:0		30:10:0	1793	68:16:0	150:13:4		16:10:0
1752	45:11:0	96:00:0		9:00:0	1794	64:00:0	164:00:0		16:10:0
1753	64:03:0	80:00:0		5:05:0	1795	54:17:0	180:08:0		16:10:0
1754	64:03:0	80:00:0		5:05:0	1796	72:10:6	150:13:6		24:00:0
1755	64:03:0			15:00:0	1797	72:16:6	164:00:0		45:00:0
1756	64:03:0	96:00:0		7:10:0	1798	72:16:6	136:00:0		22:10:0
1757	64:03:0	177:00:0		15:00:0	1799	72:16:6	200:18:4		49:10:0
1758	74:19:0	18:10:0		31:10:0	1800	72:16:6	251:01:9		81:00:0
1759	72:19:0	14:00:0		24:00:0	1801	72:16:6	293:12:6		40:10:0
1760	72:19:0			6:00:0	1802	72:16:6	327:00:0		39:00:0
1761	79:18:0	11:04:0		10:10:0	1803	72:16:6	211:17:6		37:10:0
1762	79:18:0	79:04:0		10:10:0	1804	72:16:6	180:02:6		37:10:0
1763	79:18:0	75:18:0		25:10:0	1805	72:16:6	283:16:8		54:00:0

PRILOGE II: Vsi prihodki (z in brez prenosa), odhodki in stanje blagajne (z in brez prenosa) bratovščine svetega Roka iz Landarja po letih). Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7, 7a.

Leto	Prihodki (lire: soldi: denariči)		Odhodki (lire: soldi: denariči)	Saldo (lire: soldi: denariči)		Leto	Prihodki (lire: soldi: denariči)		Odhodki (lire: soldi: denariči)	Saldo (lire: soldi: denariči)	
	s prenosom*	brez prenosa**		s prenosom	brez prenosa		s prenosom.*	brez prenosa**		s prenosom	brez prenosa
1722	163:02:6	66:10:0	134:08:0	28:14:6	-68:02:0	1764	369:08:10	208:18:0	30:00:0	339:08:10	178:18:0
1723	95:04:6	66:10:0	87:09:0	7:15:6	-21:01:0	1765	533:14:10	19:06:0	30:00:0	503:14:10	164:06:0
1724	98:05:6	90:10:0	34:17:0	59:08:6	55:13:0	1766	711:12:10	207:08:0	392:00:0	319:12:10	-185:18:0
1725	133:18:6	74:10:0	36:12:0	97:06:6	37:18:0	1767	567:17:6	251:8:4	30:00:0	537:17:6	221:04:8
1726	116:00:0	81:00:0	74:00:0	52:15:0	7:00:0	1768	770:03:6	232:06:0	555:11:0	214:12:6	-324:15:0
1727	126:05:0	73:10:0	104:11:0	21:14:0	-32:19:0	1769	393:04:6	178:12:0	63:01:0	330:03:6	115:11:0
1728	105:11:0	83:17:0	28:12:0	76:19:0	55:05:0	1770	514:07:6	184:04:0	33:00:0	481:07:6	151:04:0
1729	180:16:0	100:17:0	44:08:0	136:08:0	56:09:0	1771	684:09:6	203:02:0	409:07:6	275:02:0	-207:15:6
1730	228:11:0	92:03:0	134:09:6	94:02:6	-43:13:6	1772	487:16:6	212:14:6	85:03:0	402:13:6	127:11:6
1731	180:08:6	86:07:0	31:08:0	149:00:6	54:19:0	1773	634:17:6	232:02:0	218:13:0	416:04:6	13:09:0
1732	241:10:6	92:10:0	100:12:0	140:18:6	-9:18:0	1774	668:19:0	252:14:6	183:13:0	485:06:0	69:01:6
1733	267:09:6	128:11:0	47:10:6:0	219:19:0	81:00:6	1775	736:00:4	250:14:4	394:17:0	341:03:4	-145:17:4
1734	318:09:6	90:10:6	27:12:0	282:17:6	62:18:6	1776	541:13:4	200:10:0	241:16:0	299:17:4	-42:14:0
1735	435:14:6	153:03:0	266:12:0	169:02:6	-144:11:0	1777	509:03:4	209:06:0	45:13:0	463:10:4	163:13:0
1736	289:10:2	120:07:8	27:04:0	262:06:2	93:03:8	1778	677:06:4	213:16:0	61:13:0	615:13:4	152:03:0
1737	387:02:4	106:16:2	150:12:0	236:10:4	-44:04:2	1779	826:17:4	211:04:0	679:19:0	146:18:4	-469:05:0
1738	349:18:0	114:03:4	27:17:0	322:01:0	86:06:4	1780	345:14:4	198:16:0	334:9:0	115:04:0	-136:07:0
1739	440:01:6	303:00:6	150:12:0	289:09:6	152:08:6	1781	327:05:4	316:00:0	228:13:0	98:12:4	88:13:0
1740	442:11:6	153:02:0	26:08:0	416:03:6	126:14:0	1782	357:14:4	259:02:0	313:04:0	44:10:4	-55:18:0
1741	527:12:6	111:09:0	344:07:0	183:05:6	-233:02:0	1783	241:01:4	196:11:0	172:08:0	68:13:4	24:03:0
1742	327:10:6	144:05:0	29:14:0	297:16:6	114:11:0	1784	312:05:4	243:12:0	274:09:0	37:16:4	-31:03:0
1743	459:01:6	161:05:0	275:13:0	183:08:6	-115:12:0	1785	233:15:6	195:19:2	193:15:0	40:00:6	2:04:2
1744	328:17:0	145:08:6	93:00:0	235:17:0	52:08:6	1786	255:09:8	215:09:2	154:09:0	101:00:8	61:00:2

Leto	Prihodki (lire: soldi: denariči)		Odhodki (lire: soldi: denariči)	Saldo (lire: soldi: denariči)		Leto	Prihodki (lire: soldi: denariči)		Odhodki (lire: soldi: denariči)	Saldo (lire: soldi: denariči)	
	s prenosom*	brez prenosaa**		s prenosom	brez prenosaa**		s prenosom.*	brez prenosaa**		s prenosom	brez prenosaa
1745	377:12:0	141:05:0	288:12:0	89:00:0	-148:13:0	1787	348:11:2	247:10:6	184:09:0	164:02:2	63:01:6
1746	240:16:0	151:16:0	255:00:0	15:16:0	-104:16:0	1788	410:10:2	246:08:0	73:11:0	336:19:2	172:07:0
1747	172:11:0	156:15:0	26:12:0	145:19:0	130:03:0	1789	593:01:2	256:02:0	313:11:0	279:10:2	-58:11:0
1748	300:12:0	154:13:0	74:12:0	226:00:0	80:01:0	1790	484:09:8	204:19:0	159:09:0	328:00:8	45:00:0
1749	385:12:0	159:12:0	62:00:0	288:06:0	97:12:0	1791	553:10:10	225:10:2	313:12:0	239:18:10	-89:18:2
1750	483:19:0	179:03:0	30:12:0	453:07:0	148:11:0	1792	477:12:4	237:13:6	36:09:0	441:03:4	201:04:6
1751	667:05:6	213:18:6	74:12:0	592:13:6	139:05:6	1793	677:02:8	235:06:4	286:12:0	390:10:8	-52:04:4
1752	754:00:6	161:07:0	363:16:0	390:04:6	-203:11:0	1794	635:00:8	244:01:0	89:02:6	545:18:2	154:18:6
1753	550:08:6	160:04:0	332:12:0	217:16:6	-173:12:0	1795	797:13:2	251:15:0	126:19:0	670:14:2	124:16:0
1754	278:00:6	160:04:0	57:12:0	310:08:6	102:12:0	1796	917:18:2	247:04:0	409:03:0	508:15:2	-162:01:0
1755	400:07:6	89:19:0	26:12:0	373:15:6	63:07:0	1797	790:11:8	281:16:6	570:11:0	220:00:8	-289:05:6
1756	552:04:6	178:09:0	347:14:0	207:10:6	-170:15:0	1798	451:07:2	231:06:0	359:05:0	92:02:2	-128:01:0
1757	456:09:6	251:19:0	321:04:0	135:05:6	-70:15:0	1799	415:07:0	323:04:1	291:11:0	123:16:0	31:13:10
1758	338:04:6	124:19:0	106:19:0	201:12:6	18:00:0	1800	528:14:3	404:18:3	380:18:6	147:15:9	23:19:9
1759	416:11:6	110:19:0	229:12:0	186:18:6	-119:07:0	1801	572:04:9	424:09:0	58:03:0	514:01:9	366:06:0
1760	384:17:6	77:19:0	26:12:0	365:05:6	51:07:0	1802	953:18:3	439:16:6	45:11:0	908:07:3	394:05:6
1761	549:04:10	101:12:0	375:02:0	174:02:10	-274:10:0	1803	1230:11:3	322:04:0	751:11:0	479:00:3	-430:13:0
1762	343:14:10	169:12:0	258:00:0	85:14:10	-89:12:0	1804	769:09:3	290:09:0	380:11:0	388:18:3	-89:18:0
1763	268:10:10	182:16:0	108:00:0	160:10:10	74:16:0	1805	799:11:5	410:13:2	368:07:0	431:04:5	42:06:2

*/Ključno s pšenico in vinom preteklega leta.

** Brez pšenice in vina preteklega leta.

PRILOGA III: Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka iz Landarja (landarski in čedajski star) ter letno povprečje cen pšenice v Čedadu in Vidmu (1724-1805). Vir: ASU-CRS, šk. 7, fasc. 7; ASU-ACU, Libretto delle mediocrità de prezy di Biade, e Vini; BCU-FP, šk. 862, fasc. VII, Mediocrità di Cividale 1714–1813.

Leto	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (landarski star)	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (čedajski star)	Letno povprečje cene pšenice-Čedad (mediocrità)	Letno povprečje cene pšenice-Videm (mediocrità)	Leto	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (landarski star)	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (čedajski star)	Letno povprečje cene pšenice-Čedad (mediocrità)	Letno povprečje cene pšenice-Videm (mediocrità)
1724	15:00		14:00	13:01	1765	21:00	18:12	21:18	20:00
1725	12:00		13:00	12:07	1766	23:00		26:00	25:04
1726	10:10		10:10	10:01	1767	30:00	26:00	24:00	22:08
1727	10:04		9:10	9:02	1768	27:12	24:12	17:14	17:06
1728	12:00		15:00	13:00	1769	21:05	17:14	15:00	15:17
1729	15:00		14:00	13:17	1770	18:00	15:00	18:18	17:17
1730	12:12		12:00	11:02	1771	22:16	18:18	20:02	19:10
1731	12:00		10:10	9:17	1772	23:09	20:02	27:00	25:10
1732	15:00		10:05	12:10	1773	30:00	27:00	28:16	28:02
1733	18:00		17:00	15:17	1774	31:14	28:16	29:02	28:03
1734	12:10		12:12	11:19	1775	33:16	29:02	22:00	17:14
1735	22:00		19:00	18:02	1776	21:12	18:06	18:00	16:16
1736	19:00		17:10	17:04	1777	21:12	18:00	20:08	19:15
1737		13:00	12:12	12:07	1778	24:00	20:08	21:00	19:18
1738		15:00	13:16	13:05	1779	24:00	22:00	21:00	20:07
1739		16:10	18:00	16:17	1780	24:00	21:00	18:12	17:16
1740		19:05	19:00	18:02	1781	19:04	18:12	21:00	19:02
1741		15:00	15:00	14:03	1782	35:08	29:08	28:06	27:02
1742		14:08	14:00	13:15	1783	22:04	19:04	18:08	19:07
1743		18:00	18:12	17:08	1784	31:10	27:00	26:14	25:14
1744		15:00	14:14	14:10	1785	24:00	20:00	28:00	19:06

	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (landarski star)	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (čedajski star)	Letno povprečje cene pšenice- Čedad (mediocritā)	Letno povprečje cene pšenice- Videm (mediocritā)	Leto	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (landarski star)	Vrednost pšenice bratovščine sv. Roka (čedajski star)	Letno povprečje cene pšenice- Čedad (mediocritā)	Letno povprečje cene pšenice- Videm (mediocritā)
Leto									
1745		13:00	12:12	12:06	1786		20:00	20:08	19:08
1746		14:00	16:10	15:17	1787		24:12	25:16	24:02
1747		18:00	19:10	19:08	1788		27:12	28:04	27:15
1748		17:00	17:00	16:08	1789		30:00	27:18	27:00
1749		18:00	18:00	18:06	1790		21:00	20:14	20:01
1750		17:00	18:00	16:13	1791		22:00	21:06	21:03
1751	24:00		22:10	20:18	1792	33:12	28:00	25:04	24:10
1752	18:00		16:00	16:04	1793	33:00	28:00	27:00	26:07
1753	15:00		13:10	13:00	1794	36:00	30:00	29:08	29:14
1754	15:00		13:16	13:00	1795	39:12	33:00	32:14	31:11
1755			17:10	16:10	1796	33:00	28:00	27:12	27:16
1756	18:00		15:00	15:00	1797	36:00	30:00	28:00	27:01
1757	16:08		17:08	15:19	1798	29:15	25:10	24:00	23:18
1758	19:10	18:00	18:12	17:19	1799	44:1	37:00	35:02	33:10
1759	24:00	21:00	21:06	18:19	1800		46:00	48:00	49:13
1760	21:12		16:16	16:11	1801		57:00	52:00	55:00
1761	19:00	16:16	13:10	13:05	1802	72:00	60:00	51:00	45:10
1762	16:04	13:10	22:10	12:07	1803		29:00	40:10	35:06
1763	15:09	15:16	22:10	18:15	1804		33:00	33:06	31:18
1764	25:10	23:00	18:12	18:05	1805		52:00	43:16	42:17

THE ACCOUNT BOOK OF THE CONFRATERNITY OF SAINT ROCH FROM ANTRO: A CONTRIBUTION TO THE ECONOMIC HISTORY OF THE VALLEYS OF NATISONE IN THE 18TH CENTURY

Ines BEGUŠ

University of Primorska, Science and Research Centre,

Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenia

e-mail: ines.begus@zrs.upr.si

SUMMARY

The paper discusses the economic activities of the Confraternity of Saint Roch from Antro in Venetian Slovenia based on an analysis of the main account book, lease agreements, records by Venetian administrators regarding the rules regulating the financial activities of the confraternity, lists of leaseholders and several receipts for bills received. The first chapter of the paper presents the ordinances by Cividale administrators issued between the 17th and the 18th centuries, which regulated the activities of confraternities, including that of Saint Roch. These are followed by an analysis of revenues and expenditures of the confraternity and, finally, a comparison of the fluctuations of wheat prices in Antro and Udine.

Based on the analysis conducted, it can be summarised that the Confraternity of Saint Roch from Antro was a small lay organisation whose members were mostly from the Valley of Antro. Its revenues were not high, but not negligible either considering the socioeconomic frame within which it operated. The confraternity demonstrates an interesting ability to manage the capital by diversifying investments into loans granted through livello francabile and into deposits through the Monte di Pietà public pawnbroker's establishment in Udine. These activities represented an additional source of income and certainly allowed the confraternity to sustain large expenses, such as costs for extensive restoration and renovation work on local churches. This also indicates a close interaction between the members of the Confraternity of Saint Roch, who worked together with the purpose of providing financial, social and spiritual support.

The paper does not exhaust the possible uses of the available sources, especially in terms of the reconstruction of economic and social history. In fact, research to date has not provided sufficiently strong foundations for a more in-depth analysis and interpretation, for in the past ten years there have been hardly any social- and economic-historical studies written about the Valleys of Natisone in the early modern age.

Although the reasons why the confraternity discontinued its work are not known, it is safe to assume that it was – like most others confraternities – abolished based on Napoleon's decrees from 1806 and 1807.

Key words: lay confraternities, Confraternity of Saint Roch from Antro, the Valleys of Natisone, economic history

VIRI IN LITERATURA

ASU-ACU – Archivio di stato di Udine (ASU), Archivio comunale di Udine (ACU), Libretto delle mediocrità de prezzzy di Biade, e Vini cominciando l'anno 1500 sino l'an corrente.

ASU-ANA – ASU, Archivio notarile antico (ANA).

ASU-CRS – ASU, Corporazioni religiose sopprese (CRS).

BCU-FP – Biblioteca civica V. Joppi Udine (BCU), Fondo Principale (FP).

SLG-M – Steiermärkisches Landesarchiv Graz (SLG), Mappe (M), 46, št. 12.

Bianco, F. (1985): Comunità di Carnia: le comunità di villaggio della Carnia (secoli 17.–19.). Udine, Casamassima.

Bianco, F. (1990): Contadini, sbirri e contrabbandieri nel Friuli del Settecento: la comunità di villaggio tra conservazione e rivolta (Valcellina e Valcovera). Pordenone, Edizioni Biblioteca dell'immagine.

Bianco, F. (1994): Terre del Friuli. Mantova - Astrea - Verona, Cierre.

Bianco, F. (1998): La frontiera come risorsa. Il contrabbando di tabacco nella repubblica di Venezia in età moderna. *Histoire des Alpes*, 3, 213–225.

Bianco, F. (2001): Nel bosco. Comunità alpine e risorse forestali nel Friuli in età moderna. Udine, Forum Edizioni.

Bianco, F. (2003): Riforme fiscali e sviluppo agricolo nel Friuli napoleonico. Francesco Rota pubblico perito e agrimensore con il coraggio della verita e nell'interesse della Nazione. Udine, Forum Edizioni.

Bianco, F. (2008): L'immagine del territorio. Udine, Forum Edizioni.

Braudel, F., Spooner, F. C. (1975): I prezzi in Europa dal 1450 al 1750. V: Storia economica Cambridge, IV. Torino, Einaudi.

Breschi, M., Fornasin, A., Gonano, G. (2002): Dinamica dei prezzi e dinamica demografica in Friuli nel Settecento. V: Prezzi, redditi, popolazioni in Italia: 600 anni (dal secolo XIV al secolo XX). Udine, Forum Edizione.

De Vitt, F. (2006): La pieve di San Floriano d'Illegio: archeologia, storia, arte tradizione. Udine.

Del Torre, G. (1992–1993): Stato regionale e benefici ecclesiastici: vescovadi e canonici nella terraferma veneziana all'inizio dell'età moderna. Atti dell'Istituto Veneto di Scienze Lettere e Arti - Classe di scienze morali, lettere ed arti, CLI, 1171–1236.

Ferigo, G., Fornasin, A. (ur.) (1997): Cramars. Atti del convegno internazionale di studi Cramars: emigrazione, mobilità, mestieri ambulanti dalla Carnia in età moderna, Tolmezzo, 8, 9 e 10 novembre 1996. Udine, Arti grafiche friulane.

Fornasin, A. (1998): Ambulanti, artigiani e mercanti: l'emigrazione dalla Carnia in età moderna. Verona, Cierre.

Fornasin, A. (2000): Il mercato dei grani di Udine. Indagine per una storia dei prezzi in Friuli (secoli XVI–XVIII). V: La patria del Friuli in età moderna: saggi di storia economica. Udine, Forum.

- Fornasin, A. (2001):** Lontano dal mercato. Prezzi, costi di trasporto e consumi dei cereali nella montagna Friulana (secolo XVIII). V: *Montagna e pianura: scambi e interazione nell'area padana in età moderna*. Udine, Forum, 49–68.
- Giorgetti, G. (1974):** Contadini e proprietari nell'Italia moderna: rapporti di produzione e contratti agrari dal secolo 16. a oggi. Torino, Einaudi.
- Monte, M. (2002):** Episodi di malversazione nelle amministrazioni delle confraternite laicali di San Daniele del Friuli nel periodo veneziano (1762–1797). *Ce fastu?*, 1, 45–75.
- Mor, C. G. (1972):** Appunti sull'ordinamento politico-amministrativo della val Natisone e convali. V: Ciceri, L. (ur.): *Val Natisone e convali: 49° Congresso*, S. Pietro al Natisone, 24 Settembre 1972. Udine, Società filologica friulana, 39–48.
- Morassi, L. (1997):** Economia e società in Friuli. Udine, Casamassima.
- Panjek, A. (2002a):** O gospodarskem pomenu meje za prebivalstvo Vzhodnih Alp s posebnim ozirom na zgornje Posočje (16.–18. stoletje). V: *Soški razgovori*, I. Bovec, Zgodovinska sekcija Kulturnega društva Golobar, 215–226.
- Panjek, A. (2002b):** Terra di confine: agricolture e traffici tra le Alpi e l'Adriatico: la contea di Gorizia nel Seicento. Mariano del Friuli (GO), Edizioni della Laguna.
- Panjek, A. (2004):** Fevdalna renta in agrarno gospodarstvo na Krasu na podlagi cenitev gospostev (1615–1637). *Acta Histriae*, 12, 2, 1–72.
- Podrecca, C. (1884):** Slavia italiana. Cividale del Friuli: Fulvio Giovanni.
- Pullan, B. (1982):** La politica sociale della Repubblica di Venezia (1500–1620), vol. 1. Le scuole grandi, l'assistenza e le leggi sui poveri. Roma, Il Vetro editrice.
- Romano, R., Spooner, F. C., Tucci, U. (1960–1961):** Le finanze di Udine e della Patria del Friuli all'epoca della dominazione veneziana. V: *Memorie Storiche Forogiuliesi*. Udine, Sede della deputazione, 44, 237–268.
- Rutar, S. (1899):** Beneška Slovenija. Ljubljana, Slovenska matica.
- Tagliaferri, A. (1969):** Struttura e politica sociale in una comunità Veneta nel '500 (Udine). Milano, Giuffrè editore.
- Tagliaferri, A. (1976):** Relazioni dei rettori Veneti in Terraferma V. Provveditori di Cividale del Friuli. Provveditori di Marano. Milano, Giuffrè editore.
- Vilfan, S. (1978):** L'autonomia della Slavia Italiana nel periodo patriarcale e veneto. V: *La storia della Slavia Italiana*. Trieste - San Pietro, Quaderni Nadiža, 57–84.
- Zannini, A. (2004):** "Per la Germania e l'Ongheria": L'emigrazione temporanea dalle valli del Natisone. *Annales - ser. hist. et soc.*, 14, 1, 73–84.
- Zannini, A. (2009):** Proti Nemčiji in Ogrski. Sezonsko izseljevanje iz beneške Schiavonie. V: Zannini, A., Rutar, D., Kalc, A.: *Guziranje. Dal dalla Schiavonia veneta all'Ongheria con le stampe dei Remondini = z Beneškega na Ogrsko s tiskovinami Remondini*. Stregna, Comune - Regione autonoma Friuli Venezia Giulia - Centro di catalogazione e restauro dei beni culturali - Comunità montana del Torre, Natisone e Collio, 67–84.
- Zardin, D. (1987):** Le confraternite in Italia settentrionale fra XV e XVIII secolo. *Società e storia*, 35, 86–110.